

Etiikka sosiaalisessa kuntoutuksessa

Anna Pekkarinen, kehittämisspäälikkö, Pikassos

Etiikan jäljillä

- **Etiikka sosiaalityössä on samanaikaisesti kaikkialla ja ei missään** (Banks 2016)
- Etiikan ja moraalin etymologia on sama:
  - ethos
  - mores
- Perinteiset eettiset teoriat
  - Velvollisuusetiikka ”kunnioitan salassapitoa, koska se on velvollisuuteni”
  - Seurausetiikka ”kunnioitan salassapitoa, koska rikkomuksesta seuraa harmia”
  - Hyve-etiikka ”kunnioitan salassapitoa, koska haluan vaalia suhdetta asiakkaaseen”
- Sosiaalityön(kin) eettisiä ohjeistoja on kritisoitu siitä, etteivät ne anna tosiasiallisia välineitä eettiseen päätöksentekoon ja ristiriitatilanteisiin
  - Oppikirjaetiikka ei juuri käytännön tilanteissa auta: kuinka moni tosiasiallisessa käsillä olevassa tilanteessa kaivelee taskustaan Talentian eettisen ohjeistuksen ja alkaa peilata siellä mainittuja periaatteita? Auttavatko geneeriset ohjeet tekemään ratkaisuja?
- Sosiaalityössä on perinteisesti oltu erityisen kiinnostuneita velvollisuusetiikasta (esim. kantilainen etiikka, deontologia), joka painottaa velvollisuutta eettisesti kestävien tekojen ja valintojen perustana → Riittääkö velvollisuus?
- ”Hyveellinen sosiaalityöntekijä on se, joka tuntee säännöt ja ohjeet, mutta ei anna niiden kahlita” (Martínez-Brawley ja Zorita 2014)

Neljä keskeistä eettisesti väritynyttä teesiä sosiaaliseen kuntoutukseen

- Luottamuksen lunastaminen ja kahdenkeskeinen toimijuus
  - Elämänhistorian tulkitseminen
  - Sosiaalityön rakenteellisuus
  - Herkkyys hallinnan mekanismeille
-
- Aineistolainaukset sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen käytäntötutkimuksesta (Hänninen ja Pekkarinen 2023), muuten ajattelun taustalla sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli, Tytin ja Pekan havainnot ja erinäistä imoilua, joka perustuu väljästi hyve-eettiseen ajatteluun

Luottamuksen lunastaminen ja kahdenkeskeinen toimijuus

Kun taas toistepäin se mitä mä koen, että miten julkisella palveluilla, onko se sitten byrokratia-asia tai ei, niin musta tuntuu että he tekevät työnsä mahdollisimman nopeasti ja puhtaasti, tai ei ehkä puhtaasti, vaan mahdollisimman nopeasti pois alta ja koettavat siirtää sitä. Se on sellaista liikuttelua ja siirtoa se asiakkuus, kun taas sulla ei esimerkiksi ole, mä en tiedä mikä sun työaikataulu on, mutta musta ei tunnu siltä, että sulla on kiire tehdä mitään tai että sun täytyy lykätä aikoja tai ei riitä aika, vaan sä nimenomaan koitat tehdä kompromissia niin, että mun asiakkuus loppuisi nimenomaan sun kanssa, että me saataisiin ne asiat hoidettua.

- Tuttuus ja tutustuminen
- Vastaan tuleminen ja vastavuoroisuus
- Jatkuvuus
- Luottamuksenarvoisuus
- Jaettu tietäminen
- Myös vertaisuutta sopivassa suhteessa – vertaisuus ihmisyytenä, perinteisten positioiden ja rooli-dotusten purkaminen

Elämänhistorian tulkitseminen

Joo, ja siitä ei oo myöskään niin suurta hyötyä, koska mä saatan sanoa kymmenen asiaa, joista vain yhdellä on merkitystä sen mun hoidonsuunnittelun kannalta, mutta mä en tiedä mitkä on ne asiat, jotka ois olennaisia siitä mun, että sulle mä oon saanu tässä puolentoista vuoden aikana kertoa siitä mun kirjasta kymmenen lukua. Ja kun mä käyn siellä lääkärissä, niin mä kerkeän kertoa sille aina ensimmäisen luvun alkujakson. Niin sä pystyt sille kiteyttämään ne ja otsikoida ne luvut ja mä en edes tiedä, että mitkä asiat kuuluis mun elämässä, mihinkä lukuun, mä en osaa kirjottaa siitä sitä kirjaa, mä vain elän tätä mun omaa elämääni. Elikkä sä pystyt sen sekä ulkopuolisena sanottaa paremmin mitä sä oot musta kuullu ja sitte sä pystyt myös sen sun oman työnkuvan, kokemuksen kautta verraten muihin sosiaaliapua tarvinneisiin, niin, tai sä oot jo saanu jo sitä kokemusta, että sä pystyt tietämään jo sitä, että mitä mä en tiedä justiin, että mikä on täällä nyt tärkeää kertoa.

- Ymmärrys elämäntilanteesta, konsensuksen rakentaminen
- Tulkkaaminen ja siltojen rakentaminen
- Elämänhistorian tulkitseminen läsnäolevien institutionaalisten tulkintakehysten (Juhila 2018) läpi siten, että avun tarpeet tulevat tilanteessa ymmärretyiksi
- Vastapuhe ja -toiminta ohi katsotuksi tulemisen kokemuksille

Asiakastyössä tehtävän sosiaalityön rakenteellisuus

”Että kaikki se, että miksi helvetissä tätä ei saada muutettua tätä koko systeemiä niin, että, koska mä en ihan satavarmasti ole ainoa ihminen tässä Suomen yhteiskunnassakaan, jolla on tällaista, vaikka ois kuinka harvinaisesta sairaudesta kiinni, niin niitä on kaikkienkokoisia muitakin semmoisia harvinaisia ja kaikkea, joilla on kuitenkin yhtäläisiä ongelmia. Niin, että jos nämä on näin vähästä kiinni, että saadaan tämmöisiä aikaiseksi, niin miksei näitä tehdä aikaisemmin? Ja niitä ei tehdä aikaisemmin sen takia, koska niitä ei oteta tosissaan, kun ihmiset menee ja sanoo. Että kun meidän koko tämä systeemi rakentuu sille, että ihminen ei voi olla kipeä, jos se kävelee, ihminen ei voi olla masentunut ja loppu, jos ei se koko ajan itke vollota ja [naurahdus]. – – Ja sitten tulee justiin nämä, ei oo aikaa, ei oo sitä, ei oo tätä näin. Ja koko homma, ja sitä ei ole sitä aikaa sen takia, koska se kaikki aika käytetään siihen tyhjämpäiväiseen edestakaiseen pyörittämiseen.

- Yhteinen tiedonmuodostus rakenteellisista olosuhteista – tasapainoilua luottamuksen rakentamiseksi yhteiskuntaan, mutta samalla irtiottoja haavoittavista käytännöistä
- Sosiaalisiksi ongelmiksi rakentuvien tilanteiden rakenteellisten kytkösten tunnistaminen
- Liittoutuminen asiakkaan kanssa
- Muutoksen kohteena ensisijaisesti ympäristö, ei ihminen itse: Pitkittyneet kriisit eivät yksilöihin tai yhteisöihin kiinnittyviä ominaisuuksia, vaan yhteiskunnan institutionaalisiin käytäntöihin ja rakenteisiin limittyviä, jotka eivät myönnä ihmisille täyttä tunnustusta (Ilmoniemi 2023, 56–57)
- ”Terapia on uusliberalistisen yhteiskunnan korjausprojekti” – nimenomaan ei tätä!
- Kuntoutukseen liittyvän normalisoivan vallan purkaminen, jolloin se ei pyri sopeuttamaan yksilöä järjestelmän odotuksiin, vaan sen sijaan tavoitellaan epäoikeudenmukaisuutta tuottavan järjestelmän muuttamista

Herkkyys hallinnan mekanismeille

”Se aina tietenkin tilanteesta riippuen, että on se sitten, että jos menee henkisesti vähän huonommin, että tukeudunko kavereihin vai terapeuttiin vai lääkäriin vai onko se sitten joku taloudellinen hätä vaikka sähköt lähtemässä, niin [hankkeen sosiaalityöntekijä] [naurahtaa]. Kyllä se helpottaa, että tietää, että on joku, jolle soittaa, ettei ole ihan yksin niiden asioiden kanssa.”

- Ei tehdä periaatekysymyksiä periaatteesta
- Herkkyys ainutkertaisille tilanteille ja olosuhteille – samantlaisia tapauksia ei tule kohdella eri tavoin, mutta myöskään erilaisia tapauksia saman tavoin
- Tunnustusteot – esimerkiksi taloudellisen tuen myöntäminen koetuista tarpeista käsin, eikä tehdä tarpeettomia kontrolloivia temppuja tai arvovaltakysymyksiä
- Esimerkiksi sen kysyminen asiakkaalta, mitä asiakas aidosti tarvitsisi, että tapaaminen voisi toteutua ja toimiminen asiakkaan vastauksen mukaan
- Saavutettavuus kaikki kaikessa

Lopuksi

(*Hänninen ja Pekkarinen 2023)

- Sosku toisin tekemisenä vaatii (moraalista) rohkeutta
- Etiikasta tarvitsee puhua: määrittelemme paitsi sisäistä maailmaamme, myös sosiaalityötä
- Sosiaalityöllä on merkittävä rooli toivottomuuteen ajavien rakenteellisten eriarvoisuuksien ja epäoikeudenmukaisuuksien torjumisessa, ja toivon sekä toimijuuden rakentumisessa.
- Tämä korostaa sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalityön yhteiskunnallista tehtävää sekä tätä kautta niiden velvollisuutta kuntoutuksen vallitsevan puhetavan haastajina
- Tulisiko soksussa kuntoutumisen toteutua a) ohjaamisella kohti yhteiskunnallista normaalia vai b) sosiaalityön toimintamahdollisuuksien viemisellä asiakkaiden elinolosuhteisiin sekä yhteiskunnan toimimattomien rakenteiden muuttamisella?

